

پژوهشنامه حقوق کیفری

سال هفتم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۶

شماره پانزدهم

ارزیابی طرح مسکن مهر رشت از منظر پیشگیری محیطی از جرم

مریم قربان پور راسخ^۱

دکتر محمدعلی بابایی^۲

تاریخ پذیرش: ۹۶/۲/۲

تاریخ دریافت: ۹۳/۱۱/۲۷

چکیده

یکی از عوامل تسهیل کننده‌ی بروز جرایم، عوامل محیطی به‌ویژه مسئله مسکن در جوامع امروزی است. مسکن نامناسب می‌تواند با در اختیار قرار دادن فرصتهای مجرمانه، تسهیل کننده‌ی فرایند گذار از اندیشه به عمل و درنهایت محیطی ناامن با خطر بزه‌دیدی بالا باشد. این نگرانی به‌ویژه در مورد مجتمع‌های مسکونی بسیار مشهود است. به همین دلیل، ضروری است مسکن مهر به‌عنوان بزرگ‌ترین طرح تاریخ عمران و شهرسازی کشور که زندگی ساکنان کثیری را تحت شعاع قرار داده است، از لحاظ قابلیت جرم‌زایی و پیشگیری مورد سنجش قرار گیرد. در پژوهش حاضر مسکن مهر رشت با اصول کلیدی سه نظریه‌ی پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی، فضای قابل دفاع و پنجره‌های شکسته یعنی قلمروبندی، نظارت و حفظ و نگه‌داری تطبیق داده شده است و جهت اثبات یافته‌های حاصل از بررسی‌های نظری، بررسی‌های میدانی نیز از طریق توزیع پرسشنامه و تهیه تصاویر صورت گرفته است. به‌طور کلی، آمارهای بدست آمده از این پرسشنامه‌ها حاکی از نارضایتی ساکنان، عدم دل‌بستگی اجتماعی و احساس ناامنی است که خود گویای مورد غفلت قرار گرفتن اصول شناخته شده‌ی پیشگیری محیطی توسط متولیان پروژه‌ی مسکن مهر، عدم مطالعه‌ی جامع در امر مسکن و عدم بهره‌گیری از دانش جرم‌شناسان، روان‌شناسان محیط، شهرسازان و... است.

واژگان کلیدی: مسکن مهر؛ پیشگیری از جرم؛ طراحی محیطی؛ فضای قابل دفاع؛ پنجره‌های شکسته

✉ ladanrasekh@ymail.com

۱. کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی قزوین

۲. دانشیار گروه حقوق دانشگاه بین‌المللی امام خمینی قزوین

مقدمه

از منظر علت شناختی، مسکن به عنوان یکی از علل بیرونی جرم، هم ذیل علل اجتماعی و هم ذیل علل فیزیکی جرم قرار می‌گیرد (کی نیا، ۱۳۷۰: ۴۸۸-۴۸۹). بر همین اساس، برای تبیین جایگاه مسکن در پیشگیری از جرم، از میان تقسیم‌بندی‌های گوناگون، «پیشگیری اجتماعی» و «پیشگیری وضعی» بسیار حائز اهمیت است و به علت گستردگی بحث‌های پیشگیری، در این نوشتار صرفاً به بررسی نقش مسکن مهر در «پیشگیری محیطی از جرم» پرداخته می‌شود.

«پیشگیری محیطی، عنوان یکی از مکاتب فکری است و مبتنی بر شناخت و تصدیق این واقعیت است که پیشگیری از وقوع جرم از طریق تجدید آرایش ساختار اصولی صحنه‌ی فیزیکی‌ای که جرم در آن به وقوع می‌پیوندد به منظور جلوگیری، جابجایی و یا غیر ضروری یا غیر ممکن - نمودن وقوع آن، آسان‌تر از آن است که رفتار تک تک مرتکبین را ابتدا تحت نظم و قاعده درآوریم» (نجفی ابرندآبادی، هاشم بیگی، ۱۳۹۳: ۱۴۶). سابقاً زمانی که بحث از استانداردهای شهرسازی و معماری می‌شد، راه حل‌های فنی و مصالح لازم در بالا بردن استحکام فیزیکی به ذهن متبادر می‌شد و یا حداکثر جلوه‌های ظاهری و داخلی نماها مورد توجه قرار می‌گرفت، حال از آنجا که جرایم در بستر مکان رخ می‌دهند، توجه به عناصر محیطی و طراحی مناسب محیط، که در قالب معماری و شهرسازی نمود می‌یابد، می‌تواند راه حل مناسبی در پیشگیری از وقوع جرم باشد. خوشبختانه در سال‌های اخیر اختصاصاً پیشگیری محیطی - به عنوان زیر مجموعه‌ای از نظریه‌ی پیشگیری وضعی - که صرفاً بر شرایط محیطی تمرکز دارد، در برنامه‌ریزی و طراحی بناها و پروژه‌های ساختمانی در کشورهای مختلف جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است که با رعایت دقیق ضوابط این نوع پیشگیری در پروژه‌های مسکونی می‌توان نقش پیشگیرانه‌ی مسکن را تا حد زیادی ارتقاء بخشید و به طور چشم-گیری امنیت محیط را افزایش و خطر بزه‌دیدگی ساکنان را کاهش داد.

۱. بنابر یک تقسیم پیشگیری وضعی از جرم به سه دسته تقسیم می‌شود: ۱- فعالیت تبلیغاتی مبنی بر فراخواندن قربانیان بالقوه بزهکاری در حفاظت بیشتر از خود در مقابل برخی اعمال مجرمانه. ۲- احتیاط‌های ویژه که افراد یا نهادها در تقویت حفاظت از خود در مقابل سرقت باید اتخاذ نمایند. ۳- سرانجام آنچه که آمریکائیان «طرح محیطی» می‌نامند؛ یعنی رعایت اصول و ترتیب‌های شهرسازی و معماری در ساختمان‌ها برای بهبود بخشیدن به مراقبت از مکان‌های آسیب‌پذیر در مقابل تبهکاران احتمالی (برای کسب اطلاعات بیشتر ر.ک معظمی، شهلا، پیشگیری جرم شناختی، فصلنامه پژوهشی تحلیلی آموزشی مجد، شماره اول، ۱۳۸۶). براین اساس پیشگیری محیطی یکی از شاخه‌های پیشگیری وضعی از جرم است که تنها بر عوامل محیطی تمرکز دارد و در طول پیشگیری وضعی از جرم قرار می‌گیرد. نظریات متعددی در مبحث پیشگیری محیطی از جرم مطرح است که از جمله مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از: پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی، فضای قابل دفاع و پنجره‌های شکسته.

طرح مسکن مهر از جمله طرح‌های دولت نهم است که در سال ۱۳۸۶ به پیشنهاد دولت - بر طبق اصل ۳۱ و ۴۳ قانون اساسی که داشتن سرپناه مناسب و ایدآل را حق هر خانوار ایرانی می‌داند و بطور ضمنی عنوان می‌کند که مسکن مناسب صرفاً داشتن سرپناه نیست بلکه مسکن مناسب باید از نظر شرایط امنیتی، اجتماعی، اصول معماری و شهرسازی و ... در سطح مطلوبی قرار داشته باشد تا بتواند به رشد و تعالی ارزش‌های انسانی و اجتماعی کمک کند - با تصویب مجلس شورای اسلامی فعالیت خود را شروع کرد و عملیات اجرایی آن نیز از سال ۱۳۸۸ آغاز شد. بنابراین، با عنایت به اهداف مورد نظر در اصل ۴۳ قانون اساسی و از طرف دیگر با توجه به شرایط موجود در مسکن مهر ضرورت دارد تا مسکن مهر به عنوان پروژه‌های سراسری، که در بسیاری از نقاط کشور جمعیت کثیری را در خود جای داده است و به مثابه انقلابی در حوزه‌ی مسکن و شهرسازی به شمار می‌رود (روزنامه اطلاعات، ۱۳۹۳، ص ۷)، مورد بازبینی و مذاقه قرار گیرد تا جایگاه آن در امر پیشگیری محیطی از جرم مشخص گردد.

در این مقاله سعی شده است به این سوالات پاسخ داده شود که آیا استانداردهای معماری و شهرسازی پیشگیرانه و به تعبیری عاری از جرم، در طرح مسکن مهر رعایت شده است؟ آیا تفکیک فضاها در مسکن مهر به گونه‌ای است که احساس مالکیت خصوصی و به تبع آن تعلق را در ساکنان برانگیزد؟ آیا شاخص‌های نظارت طبیعی (نورپردازی مناسب، کاربری مختلط، عدم وجود نقاط کور، امکانات وقت گذراندن در بیرون از منزل و...) در مسکن مهر لحاظ شده است؟ آیا کیفیت محیطی و وضعیت مدیریتی و نگه داری مسکن مهر به گونه‌ای است که تصویر مثبتی به اطرافیان مخابره کند و این پیغام را بدهد که ساکنان در برابر وقوع جرم از آن دفاع خواهند کرد؟ آیا می‌توان مسکن مهر را یک فضای قابل دفاع در برابر بزهکاری دانست؟ براین اساس ابتدا به بیان پیشینه و مبانی نظری پژوهش پرداخته شده است و براساس سوالات مذکور، فرضیه‌هایی ارائه شده است. پس از بیان روش تحقیق و داده‌های آماری پژوهش که همگی در راستای پاسخگویی به سوالات تحقیق جمع آوری شده‌اند، به ارزیابی نقش مسکن مهر رشت در پیشگیری محیطی از جرم براساس نظریه‌های مطرح شده و آمارهای گردآوری شده، پرداخته شده است.

۱. پیشینه‌ی تحقیق

طبق مطالعات به عمل آمده در منابع موجود، در کتب و مقالات متعددی به بررسی رابطه‌ی متغیر مستقل مسکن و متغیرهای وابسته‌ی امنیت، انحراف، جرم و به‌طور ضمنی پیشگیری از جرم پرداخته شده است. در منابع خارجی اولیه که اغلب به دهه‌ی ۶۰ و ۷۰ میلادی برمی‌گردد، در تألیفات گوناگونی اصول پیشگیری محیطی از جرم ذکر شده‌اند، از جمله کتاب «فضای قابل دفاع،

مردم و طراحی در شهرهای خشن»^۱ نوشته‌ی اسکار نیومن. در منابع ترجمه شده نیز نظیر مقاله‌ی «پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی»^۲ اثر دنیل ری نالد و همچنین کتاب «طراحی عاری از جرم»^۳ تألیف «ایان کلکوهن»، با ذکر مثال‌هایی از خانه‌سازی در کشور انگلستان به این اصول اشاره شده است. در کتاب «پاسخ‌هایی به خشونت»^۴ تألیف «آلن پرفیت»، نیز به بحث تأثیر مجتمع‌سازی غیراصولی در حاشیه‌ی شهرها بر پدیده‌ی جرم در کشور فرانسه پرداخته شده است. در مقاله‌ی حاضر سعی شده است با استفاده از تجربیات دیگر کشورها در این حوزه و انطباق آنها با شاخصه‌ها و ویژگی‌های بومی، پروژه‌ی مسکن مهر از لحاظ جرم‌شناختی مورد بررسی قرار گیرد. در تألیفات داخلی نیز به بررسی رابطه‌ی جرم و مسکن پرداخته شده است. نظیر مقاله‌ی «بررسی رابطه‌ی ساختار مناطق مسکونی با نرخ جرایم - مطالعه‌ی موردی شهر کرج»^۵، که به مطالعه‌ی موردی شهر کرج با مختصات ویژه‌ی آن می‌پردازد و یا مقاله‌ی «بررسی رابطه‌ی وضعیت مسکن و ارتکاب جرم در آینده - مطالعه‌ی موردی شهرستان اراک»^۶، که بیشتر بر جنبه‌های اجتماعی مسکن در شهرستان اراک، با جامعه آماری مشخص تمرکز دارد. اما در تحقیق حاضر، موضوع اصلی مورد بحث مجتمع مسکونی مهر شهر رشت از منظر پیشگیری محیطی است که هم از نظر نمونه‌ی موردی و هم مبانی نظری با تحقیقات پیش گفته کاملاً متفاوت است.

در منابع قدیمی‌تر نیز که به نوعی سنگ بنای مطالعات جرم‌شناختی مسکن‌اند، مقالاتی در رابطه با مسکن و بزهکاری به رشته‌ی تحریر درآمده‌اند که با وجود بدیع بودنشان در زمان خود، در حال حاضر ابتدایی و بعضاً بدیهی به نظر می‌رسند. به‌طور مثال، مقاله «تأثیر مسکن در بزهکاری نوجوانان»^۷ به قلم مرحوم کی‌نیا که به سال ۱۳۵۶ برمی‌گردد و یا مقاله «تأثیر شرایط مسکن در

1. Newman, O, 1973, *Defensible space, people and design in the violent city*, London, Architectural press.

۲. ری نالد، دنیل، پیشگیری از جرم از راه طراحی محیطی، ترجمه شهرام ابراهیمی، دانشنامه بزه‌پدیده‌شناسی و پیشگیری از جرم، ۱۳۹۳، جلد اول، چاپ اول، تهران، نشر میزان.

۳. کلکوهن، ایان، ۱۳۸۷، طراحی عاری از جرم، ترجمه مهرداد رایجیان و حمیدرضا عامری سیاهویی، تهران، انتشارات میزان.

۴. پرفیت، آلن، ۱۳۷۸، پاسخ‌هایی به خشونت، ترجمه‌ی مرتضی محسنی، چاپ اول، تهران، انتشارات گنج دانش.

۵. احمدی، حبیب، عربی، علی، ۱۳۹۱، بررسی رابطه‌ی ساختار مناطق مسکونی با نرخ جرایم - مطالعه‌ی موردی شهر کرج، فصلنامه‌ی مطالعات پیشگیری از جرم، شماره ۲۲.

۶. مرادی، فرزانه، ۱۳۹۰، بررسی رابطه‌ی وضعیت مسکن و ارتکاب جرم در آینده، مطالعه‌ی موردی شهرستان اراک، فصلنامه‌ی مطالعات پیشگیری از جرم، شماره ۲۱.

۷. کی‌نیا، مهدی، ۱۳۵۶، تأثیر مسکن در بزهکاری نوجوانان، نشریه‌ی مکتب مام، شماره ۹۳.

بزهکاری جوانان ایران»^۱ نوشته‌ی مجید مساواتی آذر که در سال ۱۳۵۸ که همگی به مسئله‌ی مسکن از دید جامعه‌شناسی جنایی پرداخته‌اند، حال آنکه در این اثر سعی شده است از زاویه‌ی جرم‌شناسی‌های پیشگیرانه، به جنبه‌های جرم‌زای محیطی مسکن پرداخته شود و راهکارهایی در این زمینه ارائه گردد.

در پایان نامه‌ها هم تنها به نقش معماری و شهرسازی در پیشگیری از جرم بطور کلی و در فضاهای مختلف اعم از تجاری، مسکونی و... پرداخته شده است. بطور مثال پایان‌نامه‌ی مجید قورچی‌بیگی تحت عنوان «نقش معماری و شهرسازی در پیشگیری از جرم»^۲ که عمدتاً بر مباحث معماری و فنی طراحی عاری از جرم تمرکز کرده است و بحث اختصاصی‌ای در ارتباط با مسکن اجتماعی در آن دیده نمی‌شود. اگر چه در گذشته در سمینارهای سیاست توسعه‌ی مسکن بر روی مسکن اجتماعی کارهایی شده است، اما این تحقیقات نیز جنبه‌ی جرم‌شناختی نداشتند و از سایر ابعاد (اقتصادی، مدیریتی و...) به بررسی موضوع پرداخته‌اند. همچنین کتاب پیشگیری از جرم از طریق معماری و شهرسازی^۳ محمدرضا رحمت نیز صرفاً به طرح تئوری‌های موجود و راهکارهای کلی در ارتباط با هر گونه فضایی اعم از مسکونی و غیر مسکونی می‌پردازد. براین اساس، در این مقاله سعی شده است تا با کاربردی کردن تئوری‌ها و بحث‌های نظری پیشگیری محیطی از جرم، و استخراج کلیدی‌ترین آنها به عنوان پایه‌های نظری پژوهش، به تطبیق این شاخصه‌ها با مسکن مهر رشت پرداخته شود و به نیازهای روز جامعه پاسخ داده شود.

۲. مبانی نظری تحقیق

ادبیات نظری در باب پیشگیری محیطی از جرم از غنای بسیاری برخوردار است و نظریه‌پردازان متعددی به این موضوع پرداخته‌اند. از جمله تئوری‌های مطرح در تبیین این مفهوم به‌ویژه در محیط‌های مسکونی، می‌توان به نظریه‌ی پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی (CPTED)^۴، فضای قابل دفاع (Defensible Space) و نظریه‌ی پنجره‌های شکسته (Broken windows) اشاره کرد:

۱. مساواتی آذر، مجید، ۱۳۵۸، تاثیر شرایط مسکن در بزهکاری جوانان ایران، نشریه‌ی پیوند، شماره ۱.

۲. قورچی‌بیگی، مجید، ۱۳۸۶، نقش معماری و شهرسازی در پیشگیری از جرم (CPTED)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه پردیس قم.

۳. رحمت، محمدرضا، ۱۳۹۰، پیشگیری از جرم از طریق معماری و شهرسازی، چاپ دوم، تهران، انتشارات میزان.

4. Crime prevention through environmental design

۱.۲. نظریه‌ی پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی

نظریه‌ی cpted از اوایل دهه ۶۰ میلادی در آمریکا شروع به شکل‌گیری کرد و در آثار افرادی چون جین جاکوبز و جفری می‌توان اهمیت طراحی شهری و تأثیر آن بر رفتار و جرم را مشاهده نمود. نظریه‌ی cpted بر این ادعا استوار است که می‌توان با طراحی مناسب محل سکونت و کار افراد، از جرایم ارتكابی در محیط ساخته شده پیشگیری کرد. این فرآیند «پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی» نامیده می‌شود و مبتنی بر این ایده است که مجرم ارتكاب جرم را انتخاب می‌کند، جرم معلول فرصت است، مجرم فردی عقلانی است و تأثیر گذاشتن بر عوامل وضعی راحت‌تر از اصلاح شخصیت افراد است، در نتیجه راه‌حل مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم را کم‌کردن فرصت‌های مجرمانه می‌داند (محمودی‌جانکی، قورچی‌بیگی، ۱۳۸۸: ۳۴۷ و ۳۴۸). به عبارت دیگر، رویکرد حاضر را می‌توان طراحی مناسب و استفاده‌ی مفید و موثر از محیط مصنوع به منظور کاهش جرم و ترس ناشی از آن و همچنین بهبود کیفیت زندگی تعریف کرد (Crowe, 2000: 46). این نظریه این امکان را فراهم می‌کند تا با طراحی کالبدی شهر از طریق طرح کالبدی ساختمان و طراحی پلان و دسترسی به سایت‌های جرم خیز، بتوان از ایجاد محیط‌های مناسب برای جرم و جنایت، پرهیز کرد و به عنوان بازدارنده‌ای از ارتكاب جرایم عمل می‌کند.^۱ ارکان نظریه cpted عبارت‌اند از: ۱- قلمرو بندی ۲- کنترل دسترسی ۳- نظارت ۴- حفظ و نگهداری ۵- فعالیت‌های حمایت‌کننده^۲ (Moffat, R., 1983: 23)، که در ارتباط با مسکن مهر رشت هریک از این موارد به تفصیل توضیح داده خواهد شد.

۲.۲. نظریه‌ی فضای مقاوم در برابر بزهکاری (فضای قابل دفاع)

در سال ۱۹۷۲ اسکار نیومن «نظریه‌ی فضای مقاوم در برابر بزهکاری» را به عنوان ابزاری جهت کاهش جرم در نواحی شهری مطرح ساخت. او در نظریه‌ی خود با عنوان «فضای قابل دفاع» بر این نکته تأکید داشت که طراحی و شکل فیزیکی، با جرم ارتباط معناداری دارد و این تئوری به تدریج ماهیت پیشگیری از جرم را تغییر داد. اصطلاح فضای قابل دفاع بیان‌کننده‌ی محیطی است که در آن طراحی به نحوی انجام گرفته است که به ساکنان به عنوان افرادی مسئول در محله، اجازه می‌دهد

1. See: Cozens, Paul, Crime Prevention through Environmental Design, in Wortley, Richard, Mazerolle, Lorraine, Environmental Criminology and Crime Analysis, Willan Publishing, first published, 2008, Pp 153-171.

۲. جهت مطالعه تفصیلی ارکان نظریه cpted ر.ک: ری نالد، دنیل، پیشگیری از جرم از راه طراحی محیطی، ترجمه شهرام ابراهیمی، دانشنامه بزه‌پدیده‌شناسی و پیشگیری از جرم، ۱۳۹۳، جلد اول، چاپ اول، تهران، نشر میزان، صص ۳۲۱-۳۱۵.

دهد و یا حتی آنها را تشویق می‌کند که اولاً دیده شوند و ثانیاً بر دیگران نیز نظارت داشته باشند (Meyhew, 1986: 19). در مجموع اسکار نیومن تاثیر زیادی بر نحوه طراحی ساختمان‌های عمومی (Public Housing) در سرتاسر جهان گذاشت (Clarke, 1997: 185). نیومن معتقد بود فضاهایی که امکان دیدن و دیده شدن در آنها بیشتر باشد و در ضمن امکان کمی برای فرار فراهم آورند، پتانسیل کمتری برای فعالیت مجرمان فراهم می‌کنند (نظریان و دیگران، ۱۳۹۲: ۵۵). ساخت و سازهای بی‌برنامه و خارج از اصول معماری موجب شده است تا فضاهایی ایجاد گردد که در برابر وقوع هرگونه بزهکاری کاملاً بی‌دفاع باشند. اینگونه فضاها، «فضاهای بدون دفاع» نامیده می‌شوند؛ گونه‌های شناخته شده‌ی فضاهای بدون دفاع عبارت‌اند از: نبود ارتباط میان فرم و عملکرد، نداشتن متولی (عدم حضور مالک)، نبود رؤیت بصری (فضاهای گم)، کنج‌ها، زیرگذرها، ساختمان‌های نیمه تمام و متروک، طرح‌های در دست اجرا یا رها شده، نبود روشنایی (نور)، سطوح U یا L شکل (عقب نشینی و فرو رفتگی‌های بدنه)، فضاهای بدون کارکرد و ... (پودرآتچی، ۱۳۷۶: ۸) که در یک نگاه اجمالی در مسکن مهر رشت نمونه‌هایی از این فضاهای بدون دفاع مشهود هستند. فضای قابل دفاع موجب تقویت دو نوع از رفتارهای اجتماعی می‌شود: قلمروگرایی و نظارت طبیعی. هدف نظریه‌ی فضای قابل دفاع این است که حس خفته‌ی قلمروگرایی را در ساکنان محله بیدار کند، به گونه‌ای که این خصیصه تبدیل به مسئولیتی برای ساکنان در جهت تبدیل محله به فضایی امن برای ساکنان شود.

۳.۲. نظریه‌ی پنجره‌های شکسته

این نکته به خوبی اثبات شده است که مراقبت از محل‌های عمومی به میزان زیادی موجب کاهش جرم می‌شود. از طرفی عدم مراقبت و بهم ریختگی محیطی موجب افزایش جرم می‌گردد. ارتباط محیط‌های شهری خشن و بهم ریخته با افزایش جرم، به نظریه‌ی پنجره‌های شکسته تعبیر می‌شود. این تئوری به مقوله‌ی پیشگیری از جرم با تمرکز بر روی حفاظت از محیط و پیامدهای آن می‌پردازد (Wilson, Kelling, 2006: 169). تز بسیار تاثیرگذار «پنجره‌های شکسته» ی ویلسون و کلینگ بر اهمیت حیاتی حفاظت از محیط به‌عنوان شاخصی فیزیکی برای سطوح همبستگی و انسجام اجتماعی و کنترل اجتماعی غیررسمی تأکید نموده است (Maxfield, 1980; Skogan,). طبق این دیدگاه، پنجره‌های شکسته‌ی یک ساختمان نشانه‌ی عدم کنترل فردی و جمعی در آنجاست. نبود کنترل‌های اجتماعی، به مثابه چراغ سبزی برای مجرمین است که با غنیمت شمردن فرصت، در این مکان‌ها مرتکب جرم شوند. دیوارهای ترک‌دار، محوطه‌های عمومی کثیف و وجود آشغال، در و پنجره‌های شکسته، ساختمان‌های بدون سکنه و زمین‌های رها شده می‌تواند احتمال

وقوع جرم را در این مکان‌ها افزایش دهد. این واقعیت نشان می‌دهد که برخی محیط‌های خاص، جاذب مجرمین بالقوه برای ارتکاب جرم می‌باشد (رحمت، ۱۳۹۰: ۱۰۶). چنین مواردی در مسکن مهر رشت فراوان یافت می‌شوند و از عوامل اصلی شیوع ناهنجاری‌های رفتاری و بستر ساز جرایم آتی هستند.

۳. فرضیه‌های پژوهش

- ۱- میزان دل‌بستگی و تعلق به محل سکونت، در ساکنان مسکن مهر در سطح بسیار پایینی قرار دارد.
- ۲- شاخص‌های نظارتی در احداث مسکن مهر چندان تعبیه نشده است.
- ۳- کیفیت محیطی و وضعیت مدیریتی و نگهداری مسکن مهر به گونه‌ای نیست که تصویر مثبتی به ساکنان القاء کند.
- ۴- مسکن مهر فضایی غیر قابل دفاع در برابر بزهکاری است.

۴. روش و مراحل انجام تحقیق

روش انجام این تحقیق، توصیفی - تحلیلی و همچنین میدانی است؛ به این معنا که با مراجعه به منابع کتابخانه‌ای، مقالات و سایت‌ها اطلاعات اولیه جمع‌آوری گردید و سپس با کمک تحقیقات میدانی به توصیف موضوع و تحلیل مطالب گردآوری‌شده و در نهایت نتیجه‌گیری اقدام شد. به عبارت دیگر، در کنار تحقیقات کتابخانه‌ای، جهت به تأیید رساندن فرضیه‌ها و نظریه‌های مطرح شده در باب مسکن مهر، در آبان ماه سال ۱۳۹۳ فاز اول^۱ مسکن مهر شهر رشت (با فضای ۱۷۶ هکتاری مشتمل بر ۱۳۳۵۲ واحد مسکونی که تاکنون ۱۲۰۲۰ واحد آن - ۶۸۰ بلوک - ساخته شده و ۴۶۵۵ واحد آن تحت سکونت افراد قرار گرفته است) مورد بررسی میدانی قرار داده شد تا از نزدیک صحت مطالب نظری ذکر شده لمس شود و اطلاعات تکمیلی‌ای از طریق مشاهده و مصاحبه با شماری از ساکنان و همچنین تهیه ی عکس، جمع‌آوری گردد. در اردیبهشت ماه سال ۹۴ نیز جهت مستند کردن و قابل انعکاس نمودن یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها، پرسشنامه‌هایی بین ساکنان توزیع گردید و پس از مقایسه و تطبیق یافته‌های میدانی با اصول و استانداردهای ذکر شده در نظریه‌ها، تحلیل و نتیجه‌گیری صورت گرفت.

۱. مسکن مهر رشت در مجموع دارای دو فاز می‌باشد که فاز دوم آن هنوز نیمه‌ساز است و آماده ی بهره‌برداری نیست.

۵. داده‌های تحقیق

داده‌های آماری اولیه‌ی تحقیق ابتدا از طریق توزیع پرسشنامه و به شیوه‌ی آمار توصیفی، در سه محور قلمروبندی، نظارت و حفظ و نگهداری بین ۴۰ نفر از ساکنان مسکن مهر رشت جمع‌آوری گردید و سپس با استفاده از نرم‌افزار SPSS به تحلیل داده‌ها پرداخته شد. جدول فراوانی هریک از محورهای مورد بحث بطور جداگانه تهیه گردید و برای ارزیابی هریک از گویه‌ها عدد ۱ تا ۴ (بسیار کم، کم، متوسط، زیاد) در نظر گرفته شد.

جدول فراوانی داده‌های محور اول: (قلمرو بندی و احساس تعلق به محل سکونت)

		احساس دل بستگی به محل سکونت	قصد ترک محل سکونت	شناخت و آشنایی با سایر ساکنان	تمایل به مشارکت در پرداخت هزینه های فضاسازی
تعداد	داده‌های معتبر	۴۰	۴۰	۴۰	۴۰
	داده‌های گمشده	۰	۰	۰	۰
میانگین ^۱		۱.۷۰	۲.۸۳	۱.۹۳	۱.۹۰
مد		۱	۳	۱	۱
انحراف معیار		.۸۸۳	.۹۵۸	.۸۵۹	.۹۲۹
واریانس		.۷۷۹	.۹۱۷	.۷۳۸	.۸۶۲

۱. اعداد میانگین بیانگر این مطلب هستند که متوسط پاسخ‌های کل جامعه آماری (در اینجا ۴۰ نفر) نسبت به هر گویه، از بین عدد ۱ تا ۴ (بسیار کم، کم، متوسط، زیاد) کدام است. اعداد اعشاری موجود در جداول نیز باید با توجه به عدد بعدی خوانده شود، نه عدد قبلی. بطور مثال در جدول نخست، میانگین گویه‌ی «احساس دل بستگی به محل سکونت» ۱.۷۰ است، که نشانگر عدد ۲ است؛ یعنی از بین ۴۰ نفر پاسخ دهنده، متوسط افراد گزینه‌ی ۲ (کم) را انتخاب کرده‌اند و میانگین احساس دل بستگی ساکنان مسکن مهر به محل زندگیشان کم است. در مورد گویه‌ی بعدی یعنی «قصد ترک محل سکونت» نیز عدد میانگین، ۲.۸۳ را نشان می‌دهد که باید آن را به عدد ۳ تفسیر کرد؛ یعنی میانگین افراد مورد بحث، عدد ۳ (معرف‌گزینه‌ی متوسط در پرسشنامه) را انتخاب کرده‌اند و قصد ترک کردن مسکن مهر در ساکنان مدنظر در جامعه آماری، در حد متوسط است. در مورد گویه‌ی «شناخت و آشنایی با سایر ساکنان» میانگین ۱.۹۳ است؛ یعنی عدد ۲ است؛ به عبارت دیگر شناخت ساکنان مسکن مهر از یکدیگر در حد کم (یعنی گزینه‌ی ۲) است. و به همین ترتیب بقیه‌ی گویه‌های جداول قابل تفسیر و درک هستند.

جدول فراوانی داده های محور دوم: (نظارت و امنیت محیطی)

		احساس امنیت در شب	رضایت از نورپردازی	اطمینان از فرستادن بچه ها به محوطه	رضایت از گشت امنیتی	وجود کاربری مختلط
تعداد	داده های معتبر	۴۰	۴۰	۴۰	۴۰	۴۰
	داده های گمشده	۰	۰	۰	۰	۰
میانگین		۱.۷۰	۱.۹۵	۱.۸۵	۱.۷۸	۱.۶۵
مد		۱	۲	۱	۱	۱
انحراف معیار		.۷۹۱	.۸۱۵	.۸۹۳	.۸۳۲	.۷۳۶
واریانس		.۶۲۶	.۶۶۴	.۷۹۷	.۶۹۲	.۵۴۱

جدول فراوانی داده های محور سوم: (آراستگی و حفظ و نگه داری)

		رضایت از آراستگی محیط	تمایل به مشارکت در پرداخت هزینه های ارتقاء آراستگی محیط
تعداد	داده های معتبر	۴۰	۴۰
	داده های گمشده	۰	۰
میانگین		۱.۹۳	۲.۰۸
مد		۲	۲
انحراف معیار		.۷۹۷	.۸۲۹
واریانس		.۶۳۵	.۶۸۷

۶. ارزیابی نظری جایگاه مسکن مهر رشت در پیشگیری محیطی از جرم

امروزه یکی از پیچیده ترین مسائل بیشتر کشورها نرخ بالای جرم و افزایش ناهنجاری های اجتماعی در آنهاست. بروز انواع جرم و ناهنجاری اجتماعی منجر به ایجاد حس ناامنی و تحمیل مشکلات مالی بر دوش جامعه، دولت و تشکیلات قضایی کشور می شود (رحمت، ۱۳۹۰: ۱۳). یکی از عوامل مؤثر در بروز جرایم، عوامل محیطی و به ویژه محیط های مسکونی نامناسب است؛ از دیرباز ساخت و سازهای غیراصولی و بی برنامه در نقاط مختلف دنیا به عنوان یکی از عوامل اصلی جذب بزهکاران و

شکل گیری کانون های بزهکاری مورد توجه جرم شناسان بوده است. بنابراین ضروری است پروژه های عظیم مسکن مهر نیز، از این لحاظ مورد سنجش و ارزیابی قرار گیرد.

در بحث پیشگیری از جرم، بررسی رابطه ی مسکن بزه دیده با ارتکاب جرم و انحراف، در «پیشگیری محیطی» مورد توجه قرار می گیرد که هدف آن «کاهش فرصت های مجرمانه در محیط است». از دید ریموند گسن نیز یکی از مهم ترین برنامه هایی که هدف آن کاهش فرصت های ارتکاب جرم است، «طرح محیطی» یا به تعبیر بهتر پیشگیری محیطی است؛ یعنی رعایت اصول و ترتیب های شهرسازی و معماری در ساختمان ها برای بهبود بخشیدن به مراقبت از مکان های آسیب پذیر در مقابل تبهکاران احتمالی.^۱ بنابراین، از این منظر نقش مسکن و شهرسازی در پیشگیری از جرم آشکار می شود. در قسمت قبل بطور اجمالی نظریه های پیشگیری محیطی از جرم در مناطق مسکونی برشمرده شد. در این قسمت جای دارد تا با استخراج اصول اساسی و مشترک این نظریه ها به ارزیابی مسکن مهر خصوصاً مسکن مهر رشت پرداخته شود. لازم به توضیح است که در مجموع بین سه تئوری نام برده (cpted، فضای قابل دفاع، پنجره های شکسته) ارتباط وجود دارد. به طور کلی، قلمروگرایی (احساس تعلق به محله)، نظارت و حفظ و نگهداری یا تصویر، جزء ارکان دو تئوری cpted و فضای قابل دفاع هستند که کاملاً با نظریه ی پنجره های شکسته مرتبط اند، زیرا از یک طرف خرابی و بی نظمی (که نماد آن پنجره های شکسته است) موجب القاء این حس به مجرم می شود که ساکنان نسبت به محله ی خود هیچ حس تعلق ندارند و بالتبع بر آن هیچ نظارتی نخواهند داشت. از سوی دیگر، اگر محله تمیز بوده و بتواند تصویری مثبت به دیگران منتقل نماید، حس تعلق به محله افزایش پیدا خواهد کرد و مجرم بالقوه در خواهد یافت که به علت بالا بودن نظارت در این محله، در صورت ارتکاب هر اقدامی با واکنش ساکنان روبرو خواهد شد (قورچی بیگی، ۱۳۸۶: ۱۱۱). براین اساس ارزیابی خود را با ذکر چند پرسش کلی آغاز می کنیم: از مجموع نظریات برمی آید که با طراحی مناسب محل سکونت می توان از جرایم ارتكابی در محیط ساخته شده، پیشگیری کرد. آیا طراحی مسکن مهر چنین قابلیتی دارد؟ آیا موجب تعویق فرآیند گذار از اندیشه به عمل و تغییر انتخاب عقلانی مجرمان و در نهایت کاهش فرصت های مجرمانه که همگی پیش فرض های پیشگیری وضعی اند، می شود؟ آیا در محیط های ناامن مسکن مهر فعالیت های امن قرار داده شده است؟ و ده ها سوال دیگری که در این رابطه ذهن را به خود مشغول می کند.

در کشور ما، از زمان تصویب قانون برنامه ی بودجه ی ۱۳۸۶ که مسئله ی احداث مسکن مهر در آن طرح ریزی شد، به تدریج دولت اقدام به انبوه سازی مسکن در نقاط مختلف کشور کرد.

۱. برای مطالعه ی بیشتر ر.ک: میرخلیلی، محمود، توسعه ی شهرها و ضرورت پیشگیری وضعی از بزهکاری، فصلنامه حقوق دانشگاه تهران، شماره ۳۸، ۱۳۸۷، صص ۲۹۷ - ۳۱۶.

مجتمع‌های مسکونی ای که اگرچه موجب صاحبخانه شدن بسیاری از خانواده‌ها شده است، اما به علت انبوه‌سازی شتاب زده، عدم مداخله‌ی چندان بخش خصوصی، نبود برنامه‌ریزی و مدیریت منسجم و عدم بکارگیری تمامی تخصص‌های لازم در امر مسکن و شهرسازی و کم‌هزینه‌تمام شدن کار، چندان هم رضایت بخش نیست و به نظر می‌رسد مسئله‌ی امنیت و کاهش فرصت‌های مجرمانه در احداث این بناها لحاظ نشده است. با عنایت به توضیحات فوق‌الذکر از مجموع تئوری‌های مطروحه (cpted، فضای قابل دفاع، پنجره‌های شکسته) چند اصل کلیدی در ارتباط با نقش پیشگیری محیطی برای داشتن مناطق مسکونی عاری از جرم به ذهن متبادر می‌شود، که در همه‌ی تئوری‌ها کم و بیش به آنها اشاره شده بود و به نوعی نماینده‌ی اصول پیشگیری محیطی از جرم هستند، که عبارت‌اند از: ۱. قلمروگرایی (Territoriality) ۲. نظارت (Surveillance) ۳. حفظ و نگهداری (تصویر). (Image and Maintenance). در ادامه به بررسی این اصول در ارتباط با مسکن مهر به‌ویژه مسکن مهر رشت پرداخته خواهد شد.

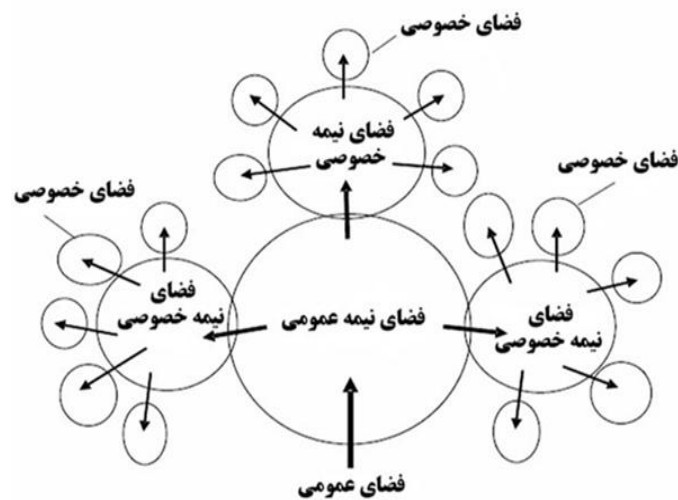
۱.۶. قلمروگرایی در مسکن مهر

ایده‌ی قلمروبندی این است که همه‌ی مکان‌ها را با عناوین عمومی (Public Space)، خصوصی (Private Space)، نیمه عمومی (Semi-Public Space) و نیمه خصوصی (Semi-Private Space) باید تعریف کرد. در واقع، قلمرو مفهومی است که بیانگر تفکیک فضاهای خصوصی از فضاهای عمومی است و براین اساس، احساس مالکیت خصوصی شکل می‌گیرد. این مفهوم از طریق تقویت احساس و روحیه مالکیت در محیط‌های ساخته شده و مصنوعی ممکن می‌گردد که به «ایده‌ی چتر» (umbrella concept) موسوم است.^۱ از طریق انگیزانندگی احساس مالکیت و تملک‌پذیری شهروندی نسبت به محلات و مناطق مسکونی است که حضور بیگانگان و مزاحمان، برای ساکنان بااهمیت می‌شود. به عبارت ساده‌تر، تنها بعد از وجود و القاء چنین احساسی در ساکنان است که افراد مزاحم و مجرمان این حق را به خود نمی‌دهند که به حوزه‌ی قلمرو فرد دیگری وارد شوند (پورجعفری و دیگران، ۱۳۸۷: ۷۷).

با توجه به بررسی‌های انجام گرفته در مسکن مهر رشت، به نظر می‌رسد در طراحی و ساخت این مسکن هیچ ایده‌ای برای تعریف فضاها بکار گرفته نشده است. بلوک‌های ساختمانی مکعبی شکل گسترده که اغلب به هم پیوسته‌اند، با جای دادن انبوهی از جمعیت در خود، احساس مالکیت افراد نسبت به مکان زندگی‌شان را در هم می‌شکند. افراد حد فاصل فضاهای عمومی و

1. See: Gronland, B., "Toward the Humans City for the 21st Century", Stockholm, 2000 And Wekerle, M., Whitzman, R., "Safe Cities: Guidelines for Planning Design and Management", Van Nostrand Reinhold, USA, 1995.

خصوصی (یا بطور دقیق‌تر عمومی، نیمه عمومی، نیمه خصوصی و خصوصی) را به خوبی نمی‌توانند درک کنند. اگر بطور مثال راهروها، لابی و پارکینگ را مکان خصوصی برای هر بلوک ساختمانی، حاشیه‌ی اطراف بلوک‌های ساختمانی را نیمه خصوصی و مختص تعداد مشخصی بلوک ساختمانی و محوطه را فضای نیمه عمومی فرض کنیم، در این صورت هر فرد ناشناسی به خود اجازه‌ی حضور در هریک از قسمت‌ها را نمی‌دهد. بدین ترتیب، عبور و مرور افراد تحت کنترل ساکنان درمی‌آید و به تبع آن از فرصت‌های مجرمانه کاسته می‌شود.

نمودار سلسله مراتب تقسیم بندی فضاها^۱

اما متأسفانه در مسکن مهر چنین تفکیکی صورت نگرفته است و فرق چندانی بین حاشیه‌ی بلوک‌ها، محوطه و حتی خیابان وجود ندارد. در اغلب موارد هیچ‌گونه نشانه‌گذاری و مرزبندی‌ای بین بلوک‌ها (بطور مثال به وسیله‌ی گلکاری، احداث باغچه و بوستان، ایجاد پرچین و پارک‌های کوچک ویژه هر بلوک و...) صورت نگرفته است (تصویر شماره ۲۰۱). بنابراین، هر غریبه‌ای به سادگی می‌تواند از فضاهای نیمه عمومی و نیمه خصوصی درگذرد و به فضاهای خصوصی راه پیدا کند. این چنین طراحی‌های محیطی‌ای موجب تسریع انتخاب‌های مجرمانه و در نتیجه تسهیل بزهکاری می‌شود. در واقع، از نتایج زیان‌بار چنین طراحی محیطی‌ای، عدم شکل‌گیری قلمرو و در

1. Newman, O, 1973, Defensible space, people and design in the violent city, London, Architectural press.

نتیجه عدم وجود احساس تعلق به محیط در ساکنان مسکن مهر و در نهایت بی تفاوتی آنها به اطرافشان است. بنابراین، مسکن مهر به خوابگاهی برای ساکنان تبدیل خواهد شد که نسبت به آن هیچ گونه احساس مسئولیتی نخواهند داشت؛ به تدریج در نتیجه ی این عدم دلبستگی به محل زندگی، می توان انتظار جابجایی و مهاجرت افراد و در پی آن دامن زدن به روند ناشناس بودن و عدم امکان تشخیص ساکنان مسکن مهر از غریبه ها و سقوط مجتمع به سمت مکانی جرم خیز را داشت.

شماره ۲- تصویری از مسکن مهر رشت که گویای عدم قلمرو بندی است. آبان ۹۳

شماره ۱- عدم وجود قلمرو بندی بین فضای محوطه و زمین های بایر اطراف مسکن مهر رشت. مهر ۹۳

بر طبق مشاهدات و مصاحبه های به عمل آمده در مسکن مهر شهر رشت، بسیاری از ساکنان یا از ابتدا انصراف داده اند و یا به ویژه با توجه به مصوبه ی «آزادسازی نقل و انتقال مسکن مهر» که در دولت یازدهم از سوی معاون رئیس جمهور ابلاغ شد و همچنین گران شدن قیمت واحدها، قصد فروش یا اجاره ی واحدهای خود را دارند که نشان دهنده ی عدم دلبستگی و تعلق ساکنان به محیط زندگی شان است. به گفته ی ساکنان مسکن مهر رشت، مخارج فضا سازی اطراف هر بلوک برعهده ی خود ساکنان است که با توجه به عدم همکاری کلیه ی ساکنان در پرداخت هزینه ها، این فضا سازی ها متوقف و اطراف بلوک های ساختمانی همچنان فاقد پوشش آسفالت باقی مانده است و

با توجه به بارندگی‌های مداوم پاییزی شهر رشت، دور تا دور ساختمان‌ها را گل و لای فراگرفته است! طبق مشاهدات به عمل آمده، در مسکن مهر رشت هیچ گونه حصارکشی منسجم و یا درب ورودی ای که ورود و خروج افراد را تحت کنترل قرار دهد و مانع ورود افراد ناشناس گردد وجود ندارد، بلکه بسیاری از قسمت‌ها را زمین‌های بایر و بعضاً جنگلی فراگرفته است و افراد از هر سمتی می‌توانند وارد مسکن مهر شوند؛ در واقع فضای عمومی خیابان از فضای نیمه عمومی محوطه‌ی مسکن مهر به خوبی تفکیک نشده است و افراد هیچ گونه حس مکانی نسبت به محیط زندگی خود ندارند. به علاوه وجود چندین مسجد و یک پمپ بنزین در قسمت انتهایی مسکن مهر رشت (در حالی که هنوز تاسیسات اساسی تر نظیر نانوايي، درمانگاه و ... وجود ندارد و بسیاری از ساکنان فاقد ماشین هستند) ورود به مسکن مهر را عملاً برای عموم آزاد کرده است و حتی برای سرپا ماندن پمپ بنزین و تامین مخارج آن، ورود عموم در این شرایط ضروری است! بنابراین مفهوم قلمروبندی و تفکیک فضاها در مسکن مهر رشت مورد اغماض قرار گرفته و اهمیت این مسئله کوچک شمرده شده است. جهت انعکاس آماری همین مطالب، جدول توصیفی ای از سوالات مطروحه در پرسشنامه و نمودار دایره‌ای آن^۱ که بر اساس بسیار کم، کم، متوسط و زیاد سنجیده شده‌اند، ارائه می‌گردد:

۱- آیا نسبت به محل زندگی خود احساس دل‌بستگی می‌کنید؟

		فراوانی ^۲	درصد	درصد فراوانی تجمعی
داده‌های معتبر	بسیار کم	۲۱	۵۲.۵	۵۲.۵
	کم	۱۲	۳۰.۳	۸۲.۵
	متوسط	۵	۱۲.۵	۹۵.۰
	زیاد	۲	۵.۰	۱۰۰.۰
	جمع کل	۴۰	۱۰۰.۰	

- در همه‌ی نمودارهای دایره‌ای رنگ آبی نشانگر بسیار کم، رنگ سبز کم، رنگ کرم متوسط و رنگ بنفش بیانگر زیاد است.
- اعداد مربوط به ستون فراوانی نشان می‌دهد که چند نفر از میان ۴۰ نفر جامعه‌ی آماری ما، به هریک از ۴ گزینه‌ی بسیار کم، کم، متوسط و زیاد پاسخ داده‌اند. بطور مثال در جدول مربوط به سوال اول یعنی احساس تعلق و دل‌بستگی به مسکن مهر، از مجموع ۴۰ نفر، ۲۱ نفر احساس تعلقشان بسیار کم، ۱۲ نفر کم، ۵ نفر متوسط و ۲ نفر زیاد است. سپس این فراوانی در ستون بعدی به درصد هم منعکس شده است. در نمودار دایره‌ای هم که برای کمک به درک بهتر اعداد آورده شده است رنگ آبی که بیانگر گزینه‌ی بسیار کم است و در ستون فراوانی امتیاز ۲۱ را به خود اختصاص داده است، بیشترین قسمت دایره را پر می‌کند و پس از آن رنگ سبز که نماینده‌ی گزینه‌ی کم است و در جدول فراوانی امتیاز ۱۲ را کسب کرده است، در مرحله‌ی بعد قرار می‌گیرد و رنگ کرم هم که گزینه‌ی متوسط را نشان می‌دهد، در رتبه‌ی سوم و رنگ بنفش هم که نماینده‌ی گزینه‌ی زیاد است، در مرحله‌ی آخر قرار می‌گیرد و کمترین قسمت از دایره را پوشش می‌دهد و نشان می‌دهد گزینه‌ی زیاد با کمترین استقبال روبرو شده است و صرفاً بر طبق عدد فراوانی، ۲ نفر احساس دل‌بستگی زیاد به مسکن مهر دارند. و به همین روش بقیه‌ی جداول قابل تفسیر هستند.

۲- آیا انگیزه و قصدی برای ترک مسکن مهر دارید؟

		فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
داده‌های معتبر	بسیار کم	۴	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰
	کم	۱۰	۲۵.۰	۳۵.۰
	متوسط	۱۵	۳۷.۰	۷۲.۰
	زیاد	۱۱	۲۷.۰	۱۰۰.۰
	جمع کل	۴۰	۱۰۰.۰	

۳- آیا نسبت به سایر ساکنان مسکن مهر آشنایی و شناخت دارید؟

		فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
داده‌های معتبر	بسیار کم	۱۵	۳۷.۵	۳۷.۰
	کم	۱۴	۳۵.۰	۷۲.۰
	متوسط	۱۰	۲۵.۰	۹۷.۰
	زیاد	۱	۲.۵	۱۰۰.۰
	جمع کل	۴۰	۱۰۰.۰	

۴- آیا تمایل به مشارکت در فضا سازی و پرداخت هزینه‌های آن دارید؟

		فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
داده‌های معتبر	بسیار کم	۱۷	۴۲.۵	۴۲.۵
	کم	۱۲	۳۰.۰	۷۲.۵
	متوسط	۹	۲۲.۵	۹۵.۵
	زیاد	۲	۵.۰	۱۰۰.۰
	جمع کل	۴۰	۱۰۰.۰	

۲.۶. نظارت در مسکن مهر

یکی از مؤلفه‌های فضاهای امن، امکان نظارت کافی بر آنها است.^۱ فضاهایی که از دید ساکنان و اطرافیان محفوظ اند، فرصتهایی را ایجاد می‌کنند که به جذب هرچه بیشتر بزهکاری می‌انجامد.

۱. به طور کلی می‌توان نظارت را به نظارت طبیعی یا غیر رسمی (Informal/ Natural) (امکان دید بیرون از پنجره ها برای ساکنان)، رسمی یا سازمان یافته (Formal/ Organized) (گشت های پلیسی) و راهبردهای نظارت مکانیکی (mechanical) (دوربین های مدار بسته) تقسیم کرد (Cozens, Saville, Hillier, 2005, P 331).

یکی از شاخص‌های نظارتی، «نورپردازی مناسب» است به گونه‌ای که امکان رؤیت کلیه فضاها را در ساعات تاریک شب فراهم آورد. محوطه، فضای بازی، پارکینگ‌ها، راهروها، آسانسورها و بویژه درب‌های ورودی بلوک‌های ساختمانی و مجتمع از جمله نقاطی هستند که از حساسیت بالایی برخوردارند. اما متأسفانه طبق مشاهدات و بررسی‌های انجام شده، به ویژه در مسکن مهر رشت هیچ طراحی حساب شده‌ای جهت نورپردازی در مسکن مهر صورت نگرفته است (تصویر شماره ۳). تیرهای چراغ برق کم نور و غبار گرفته‌ای هم که در مسیر اصلی محوطه و بعضاً در برخی نقاط یک در میان روشن بودند، اصلاً به گونه‌ای نیستند که بتوانند کل فضا را به محیطی قابل رؤیت تبدیل کنند بلکه اینگونه نورپردازی‌های نسنجیده می‌تواند موجب تجمع ساکنان در قسمت‌های روشن و خالی ماندن سایر قسمت‌ها و در نتیجه تبدیل این مکان‌ها به فضاهایی غیر قابل دفاع که امکان دیدن و دیده شدن در آن‌ها وجود ندارد و مکان‌هایی امن برای بزهکاران شود.

شماره ۳- مسکن مهر رشت در شب. آبان ۹۳

یکی دیگر از شاخص‌های نظارتی، «کاهش موانع فیزیکی ایجادکننده ی نقاط کور» است. این نقاط می‌توانند به مخفیگاه و فضاهای غافلگیر کننده‌ای تبدیل شوند و ناامنی و ترس را به‌ویژه برای زنان و کودکان در محیط افزایش دهند. متأسفانه در نمونه‌های متعددی که مورد بررسی قرار گرفت و همچنین در مسکن مهر رشت، بسیاری از واحدهای مسکونی مهر به صورت سطوح U شکل یا L شکل و دارای فرورفتگی و عقب نشینی‌های عمیق در بدنه طراحی شده بودند (تصویر شماره ۴). این امر نشان از بی‌تدبیری و عدم اشراف معماران و طراحان مسکن مهر بر مشکلاتی است که می‌تواند بعدها از این نوع طراحی ناشی شود. دالان‌های پر انحناء و تاریک زیر پله‌ها، راهروهای فوق‌العاده تنگ، تاریک و عمیق انباری‌ها (تصویر شماره ۴ و ۵)، پارکینگ‌های بعضاً فاقد هیچ‌گونه دید

با دیوارهایی کاملاً بسته در برخی بلوک‌ها، پشتبام‌هایی که به سمت زیر سقف راه دارند و برای اهالی ساختمان‌ها بسیار خوف‌آور اند، زمین‌های جنگلی و رها شده‌ی اطراف مسکن مهر که بدون هیچ حائلی به مسکن مهر راه دارند، ساختمان‌های نیمه‌کاره و... همگی نقاط کور و دور از دیدی هستند که می‌تواند به مخفیگاهی برای اشرار و بزه‌کاران تبدیل شود. به تعبیر سالیوان معمار سرشناس قرن ۱۹ و ۲۰: «فرم تابع کارکرد است.» فرم ساختمان باید ناشی از کارکرد آن باشد، بدین معنا که کارکرد نه تنها شامل موارد فنی و اقتصادی و زیبایی شناختی بلکه در بردارنده‌ی نیازهای روان شناختی نیز باید باشد (لامپونینی، ۱۳۸۱: ۱۱). از جمله کارکردهای روان شناختی مسکن، نیاز به داشتن احساس امنیت و محیطی امن است. محیطی که افراد به سادگی بتوانند فضاهای پیش روی خود را رؤیت کنند اما متأسفانه طراحان و معماران مسکن مهر بدون در نظر گرفتن کارکردهای مختلف مسکن، صرفاً به فرم ساختمان اندیشیده‌اند و سهل‌انگارانه فضاهایی غیر قابل دفاع و ناامن طراحی کرده‌اند که می‌تواند فرصت‌های مجرمانه‌ی فراوانی را در خود جای دهد.

شماره ۵- نمونه‌ای از زیرپله‌های مسکن مهر
رشت و نقاط کور در آن. آبان ۹۳

شماره ۴- نمونه‌ای از انباری‌های مسکن مهر
رشت و راهروی تنگ و تاریک آن. آبان ۹۳

شماره ۶- تصاویر سطوح L شکل و L شکل و فرورفتگی های عمیق و غیر ضروری در بلوک های مسکن مهر رشت، آبان ۹۳

در راستای توضیح ناامنی‌ها و نقاط کور مسکن مهر رشت می‌توان به «فاز دو» آن به‌عنوان مثالی چشمگیر اشاره نمود که تهدیدی جدی برای امنیت «فاز یک» (نمونه‌ی مورد بررسی در این تحقیق) به شمار می‌آید. همانطور که ذکر شد، فاز یک زمین‌یست به وسعت ۱۷۶ هکتار با ۱۳۳۵۲ واحد مسکونی که ۱۲۰۲۰ واحد آن در حال حاضر ساخته شده و ۴۶۵۵ واحد آن مورد بهره‌برداری و سکونت قرار گرفته است. در حالی که فاز دو زمین‌یست به وسعت ۲۲۴ هکتار که کاملاً در مراحل اولیه‌ی ساخت و ساز خود قرار دارد و تمامی ساختمان‌های آن یا نیمه‌سازاند یا به علت عدم وجود متقاضی و نبود بودجه‌ی کافی ساختمان متوقف شده است. فاز دوم از یک سو به زمین‌های بایر و بعضاً جنگلی و از سوی دیگر بدون هیچ حصار و مرزی به فاز اول کاملاً متصل است و این دو فاز از یکدیگر منفک شده‌اند. بنابراین این منطقه‌ی وسیع و مملو از ساختمان‌های نیمه‌ساز رها شده که تعداد اندکی کارگر در آن مشغول کارند و به حالت نیمه تعطیل در آمده است، بویژه شب‌ها با ایجاد منظره‌ای فرو رفته در تاریکی مطلق، برای ساکنان مسکن مهر رشت بخصوص بلوک‌های همجوار فاز دوم، بسیار رعب‌آور است و می‌تواند بر جذابیت مسکن مهر برای افراد دارای انگیزه‌های مجرمانه بیافزاید و مسکن مهر را در آینده‌ای نزدیک به سیبلی برای بزهکاران تبدیل کند.

از دیگر اموری که می‌تواند به نظارت بهتر بر محیط بیانجامد، «کاربری‌های مختلط» است. طراحی مغازه در زیر ساختمان‌ها و همچنین در نقاط ناامن از جمله راهکارهایی است که علاوه بر تنوع بخشیدن به کاربری محیط، موجب نظارت هرچه بیشتر بر محیط، تأمین امنیت و پراکندن مزاحمان و اخلاط‌گران می‌گردد. اما تاکنون در مسکن مهر مورد بررسی در این پژوهش، علیرغم مستقر بودن جمعیت، در مجموع هنوز کاربری خاصی غیر از کاربری مسکونی دیده نمی‌شود. گرچه تیر آهن‌ها و میله‌گردهایی در محوطه دیده می‌شود که به گفته ی ساکنان قرار است در آینده به درمانگاه، فروشگاه و... تبدیل شوند ولی با این حال تمامی این تأسیسات و کاربری‌ها در صورت ساخته شدن، آن‌طور که از هم اکنون مشخص است به طور متمرکز در یک مکان و بطور فشرده احداث خواهند شد و به عبارت دیگر مکان‌های ناامن و خلوت همچنان ناامن باقی خواهند ماند! همچنین ایجاد امکانات ورزشی - تفریحی و تسهیلاتی جهت گرد هم آوردن ساکنان در محوطه‌ها نیز می‌تواند ارزش نظارتی داشته باشد. اما متأسفانه در مسکن مهر رشت و همچنین در سایر مسکن مهرهای بازدید به عمل آمده، تاکنون هیچگونه امکانات تفریحی - ورزشی‌ای در نظر گرفته نشده است. نبود وسایل ورزشی و تفریحی به ویژه برای بانوان موجب کاهش رفت و آمد آنان در محوطه‌ها و در عوض امکان افزایش حضور غریبه‌ها و مزاحمان به علت عدم حضور و فقدان نظارت کافی توسط ساکنان مسکن مهر، می‌شود. به علاوه در شرایط بسیار خوش بینانه نیز در برخی از مسکن‌های مهر به نصب چند سرسره، تاپ و الکلنگ اکتفا شده است، که در بعضی از موارد این وسایل ابتدایی بازی نیز در مکان‌های غیر قابل نظارت، بدون هیچ گونه طراحی نورپردازی قرار گرفته اند، که خود می‌تواند خطراتی دربرداشته باشد.

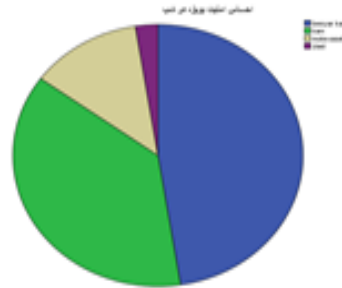
اگرچه وجود پنجره‌ها در مکان‌های درست و به تعداد کافی در ساختمانها می‌تواند نقش به سزایی در نظارت بر محیط داشته باشد، اما با توجه به عدم وجود امکانات تفریحی مناسب بانوان که آنها را به بیرون از منازل بکشاند، جمعیت فراوان ساکنان که متأسفانه به علت عدم قلمروبندی صحیح، امکان رفت و آمد به هر فضایی را دارند و در نتیجه ناشناسی و گم نامی در مسکن مهر، افراد نمی‌توانند غریبه‌ها و مزاحمان را از ساکنین تشخیص دهند و همچنین نورپردازی نامناسب و ناکافی از نقش پنجره‌ها در نظارت بر محیط در مسکن مهر کاسته است و به نظر می‌رسد ارتکاب جرم در مسکن مهر با مانع نظارتی ای روبرو نیست.^۱ جهت کنترل اعتبار و پایایی یافته‌ها و

۱. یکی دیگر از روش‌های نظارت، «برنامه‌های نظارت همسایگی» neighbourhood watch programs است. این برنامه‌ها متشکل از نهادهای محلی و مردمی ای است که هدف کاهش جرم را دنبال می‌کنند و معمولاً در تعامل با پلیس و بعضاً مقامات محلی فعالیت می‌کنند و شامل برنامه‌های نظیر ملاقات اعضا با یکدیگر و برگزاری گردهمایی‌های محله‌ای، نشست‌های رسمی حل مشکل، انتشار خبرنامه، نصب برجسب و پوستر بر روی پنجره‌های خانه‌های

مشاهدات، سوالاتی به صورت پرسشنامه بین ساکنان مسکن مهر رشت توزیع شده است، که جداول آماری و نمودارهای دایره ای آن به شرح ذیل است:

۱. آیا در مسکن مهر بویژه شب ها احساس امنیت می کنید؟

		فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
داده‌های معتبر	بسیار کم	۱۹	۴۷.۵	۴۷.۵
	کم	۱۵	۳۷.۵	۸۵.۰
	متوسط	۵	۱۲.۵	۹۷.۵
	زیاد	۱	۲.۵	۱۰۰.۰
	جمع کل	۴۰	۱۰۰.۰	

۲. آیا از نورپردازی مسکن مهر راضی هستید؟

		فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
داده‌های معتبر	بسیار کم	۱۲	۳۰.۰	۳۰.۰
	کم	۲۰	۵۰.۰	۸۰.۰
	متوسط	۶	۱۵.۰	۹۵.۰
	زیاد	۲	۵.۰	۱۰۰.۰
	جمع کل	۴۰	۱۰۰.۰	

عضو طرح و... است. همچنین تامین بودجه و نیز مدیریت برنامه ها را نیز ساکنان محله، پلیس و یا بطور مشترک انجام می دهند. اما به نظر می رسد اجرای چنین برنامه هایی در مناطق از هم گسیخته و با ترکیب جمعیتی ناهمگون و دوره های سکونت کوتاه مدت نظیر مسکن مهر بسیار دشوار خواهد بود. همانگونه که از آمار های منعکس شده در پژوهش حاضر برمی آید ساکنان تمایلی به مشارکت در تامین هزینه های مربوط به فضا سازی و آراستگی محیط مسکن مهر و حتی پرداخت شارژ ماهانه ی ساختمان ها ندارند و بسیاری در صورت بهبود اوضاع مالی شان قصد ترک مسکن مهر را دارند. بنابراین در محیط مسکونی ای که بیشتر به مثابه یک خوابگاه و اسکان موقت پنداشته می شود و ساختارهای اجتماعی در آن چندان شکل نگرفته است، صحبت از چنین برنامه هایی دستاوردی با خود به همراه نخواهد داشت (جهت کسب اطلاعات بیشتر در ارتباط با برنامه های نظارت همسایگی ر.ک: تیلی، نیک، برنامه های نظارت همسایگی، ترجمه مهدی صبوری پور، دانشنامه بزه دیده شناسی و پیشگیری از جرم، ۱۳۹۳، جلد دوم، چاپ اول، تهران، نشر میزان، ۸۵۱-۸۴۴).

۳. آیا اطمینان از فرستادن بچه ها در محوطه برای بازی دارید؟

		فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
داده‌های معتبر	بسیار کم	۱۷	۴۲.۵	۴۲.۵
	کم	۱۴	۳۵.۰	۷۷.۵
	متوسط	۷	۱۷.۵	۹۵.۰
	زیاد	۲	۵.۰	۱۰۰.۰
	جمع کل	۴۰	۱۰۰.۰	

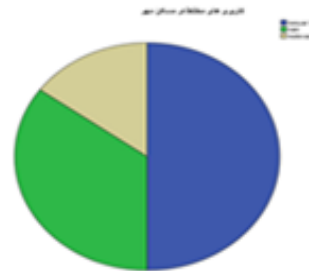
۴. آیا از گشت‌های امنیتی و نظارتی رضایت دارید؟

		فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
داده‌های معتبر	بسیار کم	۱۸	۴۵.۰	۴۵.۰
	کم	۱۴	۳۵.۰	۸۰.۰
	متوسط	۷	۱۷.۵	۹۷.۰
	زیاد	۱	۲.۵	۱۰۰.۰
	جمع کل	۴۰	۱۰۰.۰	

۵. آیا کاربری مختلط (فروشگاه و...) در مسکن مهر رشت گنجانده شده است؟

		فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
داده‌های معتبر	بسیار کم	۲۰	۵۰.۰	۵۰.۰
	کم	۱۴	۳۵.۰	۸۵.۰
	متوسط	۶	۱۵.۰	۱۰۰.۰
	جمع کل	۴۰	۱۰۰.۰	

۳.۶. حفظ و نگهداری (تصویر) مسکن مهر

ارائه‌ی تصویر مثبت و آراسته از یک محیط، یکی از عوامل دافع بزهکاری است. در مقابل، محیط‌های برهم ریخته و بی‌هدف می‌توانند به سیبل‌های پر جاذبه‌ای برای بزهکاری تبدیل شوند. مسکن‌های مهر بررسی شده اگرچه به ظاهر سازه‌هایی شکیل به نظر می‌رسند اما با نگاهی دقیق‌تر متوجه در هم

ریختگی و ویرانی‌هایی در آنها می‌شویم. ای بسا که این خرابی‌های اولیه، آن‌گونه که در نظریه‌ی پنجره-های شکسته به آن اشاره شده است به ساکنان این اجازه را خواهد داد که خارج از هرگونه نرم اجتماعی مشخصی با محیط برخورد کنند، به راحتی آشغال بریزند، دیوار نویسی کنند و مقدمه‌ای خواهد شد برای ویرانی‌های محیطی وسیع‌تر که هر مجرم حسابگری را به تحرک وادار می‌دارد و خواه ناخواه مسکن مهر را به کانون جرم‌خیزی تبدیل می‌کند. در مشاهدات به عمل آمده در مسکن مهر رشت هم متاسفانه نمونه‌هایی از این نوع آشفستگی‌های محیطی و ناهنجاری‌های رفتاری متعاقب آن رؤیت شد: برای نمونه، کیسه‌های زباله و آشغال‌های رها شده در محوطه (تصویر شماره ۷)، آویزان کردن بندهای رخت در پارکینگ‌های خالی از ماشین که منظره‌ی بسیار زشت به بلوکها می‌داد و یادآور زندگی زانگه‌نشینی بود (تصویر شماره ۹)! آویختن فرش و پتو و بعضاً لباس از لبه‌ی پنجره‌ها که موجب ناراحتی بسیاری از همسایگان شده بود و تقریباً در هر بلوک چندین پنجره چنین وضعیتی داشت (تصویر شماره ۸). دیوار-های ترک‌خورده و بعضاً نوشته شده، راهروهای کثیف، کفش‌های گلی و دمپایی‌های سرگردان در راه پله‌ها که هر کدام به سمتی می‌رفتند! و ... همگی حکایت از بی‌تفاوتی ساکنان نسبت به محل زندگی و استعداد محیط برای پذیرش ناهنجاری‌های اجتماعی و بزهکاری دارد.

شماره ۸- آشفستگی محیطی و آویختن اشیاء نظیر فرش از پنجره‌ها در مسکن مهر رشت. آبان ۹۳

شماره ۷- وجود زباله و آشغال در مسکن مهر رشت. آبان ۹۳

شماره ۱۰- آشفته‌گی محیطی در مسکن مهر رشت. اردیبهشت ۹۴

شماره ۹- آویختن بندهای رخت در پارکینگ های مسکن مهر. آبان ۹۳

از این موارد که تعداد آنها کم هم نیست اگر چشم پوشی کنیم، هر مجتمع مسکونی نیاز به تعمیرات و بازسازی‌های دوره ای اجتناب ناپذیری دارد، از جمله تعویض لامپ های محوطه، رنگ آمیزی محوطه، گلکاری، چمن زنی، تعمیر لوازم بازی کودکان (در صورت وجود!) و حتی هزینه ی نظافت چپی و کارگران تأسیسات، هزینه ی تعمیر آسانسور و... که با توجه به سطح در آمدی ساکنان مسکن مهر^۱، کثرت جمعیتی که از مشاعات استفاده می کنند و به ویژه جنبه ی خوابگاهی پیدا کردن این مجتمع ها و بی تفاوتی و عدم احساس تعلق ساکنان نسبت به محیط زندگیشان (به دلایلی که قبلاً اشاره کردیم). به نظر می رسد پرداخت هزینه های تعمیر و نگه داری از عهده ی اکثر ساکنان خارج است. لذا در آینده ای نه چندان دور، شاهد محیط هایی به شدت کثیف و درهم ریخته خواهیم بود که نشان از بی اعتنایی و عدم نظارت ساکنان و امن بودن محیط برای مجرمان و خرابکاران دارد. شاید بهتر باشد، دولت که متولی ساخت مسکن های مهر بوده است سالیانه بودجه

۱. مطابق قسمت الف ماده ۲۱ دستورالعمل اجرایی آیین نامه ی بند د تبصره ۶ قانون بودجه سال ۱۳۸۶ که به شرایط متقاضیان مسکن مهر اشاره شده است، متقاضیان بهره مندی از تسهیلات این قانون می بایست فاقد مسکن و یا زمین مسکونی ملکی بوده و در تبصره ۱ این قانون نیز اولویت نخست با کسانی است که درآمد ماهیانه ی آنان کمتر از دو برابر حداقل حقوق موضوع قانون کار و یا استخدام کشوری باشد.

ای را جهت تعمیر و نوسازی این مجتمعها اختصاص دهد که البته با توجه به آزادسازی نقل و انتقال این واحدها دیگر چندان ایده ی قابل دفاعی به نظر نمی رسد. بر همین اساس، دو پرسش زیر از ۴۰ تن از ساکنان مسکن مهر رشت پرسیده شده است تا به صحت و سقم یافته‌های محقق یقین حاصل شود.

۱. آیا از پاکیزگی و آراستگی محل زندگی خود رضایت دارید؟

		فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
داده‌های معتبر	بسیار کم	۱۴	۳۵.۰	۳۵.۰
	کم	۱۵	۳۷.۵	۷۲.۵
	متوسط	۱۱	۲۷.۵	۱۰۰.۰
	جمع کل	۴۰	۱۰۰.۰	

۲. آیا تمایل به همکاری در اقداماتی جهت ارتقاء آراستگی مسکن مهر و پرداخت هزینه‌های آن دارید؟

		فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
داده‌های معتبر	بسیار کم	۱۰	۲۵.۰	۲۵.۰
	کم	۱۹	۴۷.۵	۷۲.۵
	متوسط	۹	۲۲.۵	۹۵.۰
	زیاد	۲	۵.۰	۱۰۰.۰
	جمع کل	۴۰	۱۰۰.۰	

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

از جمع‌بندی ارزیابی حاضر چنین برمی‌آید که عمده ی شاخص‌های پیشگیری محیطی از جرم در طراحی و برنامه‌ریزی های مسکن مهر گنجانده نشده‌اند. نکات ساده و بعضاً بدیهی‌ای که می‌توانند تغییرات شگرفی در کاهش فرصت‌های مجرمانه و به تبع آن احتمال بزه‌دیدگی افراد به وجود آورند. بی‌توجهی به نقش کلیدی مسکن در پیشگیری از جرم، نه تنها در سیاست‌گذاری‌های مسکن مهر، که از آن مهم‌تر در سطوح کلان‌تر و در سیاست‌گذاری‌های پیشگیری از جرم نیز به کرات دیده می‌شود؛ چنانچه در ماده ۲ لایحه‌ی پیشگیری از جرم، شاهد پیش‌بینی شورای عالی

پیشگیری از جرم - مشتمل بر حدود بیست مقام و مسئول - هستیم اما متأسفانه جای وزیر راه و شهرسازی یا شهرداران در شورای مذکور خالی است! که خود حاکی از عدم درک جایگاه خطیر مسکن و شهرسازی در پیشگیری از جرایم است. بنابراین چندان جای تعجب ندارد که در مسکن مهر نیز برنامه خاصی برای پیشگیری از جرم وجود نداشته باشد.

یکی از دلایل پیش‌بینی مسئله‌ی جرم‌خیزی در مسکن مهر نیز، عدم توجه به مباحث پیشگیری از جرم در طراحی و برنامه‌ریزی مسکن مهر است. اگرچه امروزه نقش محیط و به‌ویژه مسکن و شهرسازی در پیشگیری از جرائم اثبات شده است و جرم‌شناسان، روان‌شناسان، معماران، شهرسازان و سایر متخصصین به خوبی به آن آگاهند، اما در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های مسکن مهر، با وجود گستردگی و عظمت طرح، توجهی به این‌گونه یافته‌های علمی نشده است و مسکن مهر در زمینه‌ی پیشگیری کارنامه‌ی قابل قبولی دریافت نمی‌کند. به عبارت دیگر، مسکن مهر این قابلیت را دارد که در آینده‌ای نزدیک به «منطقه‌ای با نرخ جرم بالا» (High crime area) تبدیل شود و در حالی که هنوز هزینه‌های تکمیل واحدهای مسکن مهر به پایان نرسیده است، باید منتظر سر برآوردن هزینه‌های جدید و ای بسا سنگین‌تر از هزینه‌های معمول باشیم؛ هزینه‌ی مبارزه با بزهکاری!

شتاب‌زدگی و عدم پشتوانه‌ی مطالعاتی و پژوهشی کافی، نگاه تک‌بعدی متولیان و مسئولین به امر مسکن و عدم بهره‌گیری از دانش و تجربه‌ی کارشناسان و اساتید رشته‌های گوناگون مرتبط با مسئله‌ی مسکن، از جمله دلایل اصلی مغفول ماندن مباحث پیشگیری از جرم در پروژه‌ی عظیم مسکن مهر است. لذا شایسته بود تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی در مورد پروژه‌ی عظیم و سرنوشت ساز مسکن مهر، به صورت شورایی و با مشورت جرم‌شناسان، جامعه‌شناسان، روان‌شناسان محیط، اساتید شهرسازی و معماری و سایر متخصصین، به عمل می‌آمد. در ذیل پیشنهادهایی جهت جبران کاستی‌های موجود در مسکن مهر رشت ارائه می‌شود:

- نورپردازی مناسب و کافی به ویژه در مسیرهای فرعی و دور از دید و همچنین اطراف بلوک‌های نیمه‌ساز و رها شده.

- احداث فضاهای تفریحی و ورزشی در محوطه‌ی مسکن مهر که علاوه بر ارزش نظارتی، از

جمله نیازهای اولیه‌ی مجتمع‌های بزرگ ساختمانی نیز محسوب می‌شود.

- حصارکشی و مشخص کردن محوطه‌ی مسکن مهر از خیابان و محل تردد عموم مردم و

همچنین دیوارکشی بین فاز یک و دو.

- خصوصی‌سازی فضاهای عمومی درون و اطراف بلوک‌های ساختمانی.

- گماردن نگهبان در ورودی‌های مسکن مهر و مکان‌های ناامن و همچنین گشت‌های نظارتی.

- ترغیب فعالیت در مناطقی که کمتر مورد استفاده قرار می گیرند، مانند فراهم آوردن نیمکت در محوطه یا ایجاد کاربری های مختلط غیر از کاربری مسکونی (مانند مغازه) در اطراف بلوک هایی که از نظر نظارتی ضعیف هستند.

- طراحی ساختمان ها و محیط اطراف آنها به گونه ای که فرصت پنهان شدن در مناطق مسکونی را به حداقل برساند، از طریق حذف نقاط کور و فرو رفتگی ها و برآمدگی های غیر ضروری - که در معماری مسکن مهر رشت به وفور دیده می شوند- در نقشه های ساختمان های در شرف ساخت و امن کردن نقاط کور موجود در ساختمان های احداث شده.

منابع

- احمدی، حبیب و عربی، علی (۱۳۹۱)، «بررسی رابطه ی ساختار مناطق مسکونی با نرخ جرایم - مطالعه ی موردی شهر کرج»، فصلنامه ی مطالعات پیشگیری از جرم، شماره ۲۲، ص ۳۰-۹.
- پودراتچی، مصطفی (۱۳۷۶)، **فضاهای بدون دفاع شهری**، مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهری.
- پورجعفری، محمدرضا؛ محمودی نژاد، هادی؛ رفیعیان، مجتبی و انصاری، مجتبی (۱۳۸۷)، «ارتقاء امنیت محیطی و کاهش جرائم شهری با تاکید بر رویکرد CPTED»، **نشریه بین المللی علوم مهندسی دانشگاه علم و صنعت**، شماره ۶، ص ۸۲-۷۳.
- تیلی، نیک (۱۳۹۳)، «برنامه های نظارت همسایگی»، ترجمه مهدی صبوری پور، **دانشنامه بزه دیده شناسی و پیشگیری از جرم**، جلد دوم، چاپ اول، ص ۸۵۱-۸۴۴.
- رحمت، محمدرضا (۱۳۹۰)، **پیشگیری از جرم از طریق معماری و شهرسازی**، چاپ دوم، تهران: انتشارات میزان.
- ری نالد، دنیل (۱۳۹۳)، «پیشگیری از جرم از راه طراحی محیطی»، ترجمه شهرام ابراهیمی، **دانشنامه بزه دیده شناسی و پیشگیری از جرم**، جلد اول، چاپ اول، ص ۳۲۱-۳۱۵.
- روزنامه اطلاعات (۱۳۹۳)، «مسکن مهر، بودن یا نبودن»، شماره ۲۵۸۹۸، ص ۷.
- قورچی بیگی، مجید (۱۳۸۶)، «نقش معماری و شهرسازی در پیشگیری از جرم (CPTED)»، پایان نامه ی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه پردیس قم.
- کلکوهن، ایان (۱۳۸۷)، **طراحی عاری از جرم**، ترجمه مهرداد رایجیان و حمیدرضا عامری سیاهویی، تهران: انتشارات میزان.
- کی نیا، مهدی (۱۳۷۰)، **مبانی جرم شناسی**، جلد دوم، چاپ سوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

- لامپونیانی، ویتوریو مانیگوا (۱۳۸۱)، **معماری و شهرسازی در قرن بیستم**، ترجمه لادن اعتضادی، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- محمودی جانکی، فیروز و قورچی بیگی، مجید (۱۳۸۸)، «نقش طراحی محیطی در پیشگیری از جرم»، **فصلنامه حقوق دانشگاه تهران**، شماره ۲، ص ۳۴۵-۳۶۸.
- مرادی، فرزانه (۱۳۹۰)، «بررسی رابطه‌ی وضعیت مسکن و ارتکاب جرم در آینده، مطالعه‌ی موردی شهرستان اراک»، **فصلنامه‌ی مطالعات پیشگیری از جرم**، شماره ۲۱، ص ۱۱۹-۱۳۴.
- معظمی، شهلا (۱۳۸۶)، «پیشگیری جرم شناختی»، **فصلنامه پژوهشی تحلیلی آموزشی مجد**، شماره اول.
- میرخلیلی، محمود (۱۳۸۷)، «توسعه‌ی شهرها و ضرورت پیشگیری وضعی از بزهکاری»، **فصلنامه حقوق دانشگاه تهران**، شماره ۳۸، ص ۲۹۷-۳۱۶.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین و بیگی، هاشم (۱۳۹۳)، **دانشنامه‌ی جرم شناسی**، چاپ سوم، تهران: انتشارات گنج دانش.
- نظریان، اصغر؛ زیاری، یوسف علی و خزاعی، نساء (۱۳۹۲)، «بررسی نظریات جرم شناسی محیطی در ارتباط با پیشگیری از بزهکاری در محیط های شهری»، **مجله‌ی پژوهش های علوم انسانی**، شماره ۲۱، ص ۴۷-۹۸.
- Clarke, R. V. (1997), **Rational Choice and Situational Crime Prevention**, Ashgate.
- Cozens, P.M, Saville, G, and Hillier, D, (2005), "Crime prevention through environmental design (CPTED), a review and modern bibliography", **Property Management**, vol.23, 328-351.
- Cozens, Paul, (2008), **Crime Prevention through Environmental Design**, in Wortley, Richard, Mazerolle, Lorraine, *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Willan Publishing, first published, , 153-171.
- Crowe, T., (2000), **Crime prevention through environmental design**, applications of architectural design and space management concepts, 2nd ed, Butterworth-Heinmann, Oxford.
- Gronland, B., (2000), **Toward the Humans City for the 21st Century**, Stockholm.
- Moffat, R., (1983), "Crime prevention through environmental design, A management perspective", **Canadian journal of criminology**, No 25, 19-31.
- Meyhew, P., (1986), **Crime in Public View, Surveillance and Crime Prevention in Environmental Criminology**, Edited by Brantingham, Beverly Hills, National Crime Prevention Institute Report.

- Newman. O, (1973), **Defensible space, people and design in the violent city**, London, Architectural press.
- Skogan, M., Maxfield, M, (1980), **Reactions to crime Project Evanston, IL:** Center for Urban Affairs, Northwest University.
- Wekerle, M., Whitzman, R, (1995), **Safe Cities: Guidelines for Planning Design and Management**, Van Nostrand Reinhold, USA.
- Wilson, J.Q and Kelling, G.L., (2006), "A Quarter Century of Broken Windows", **American interest**, September-October, No99, 168-172.